

ספר

שבילי פנחס

על קריעת ים סוף

מאמרים דרושים חידושים וביאורים
על קריעת ים סוף בדרך פרד"ס שוה לכל נפש
לבאר דברי חכמינו ז"ל וחידותם על פי יסודות נאמנים
אשר לקטתי בעמל ויגיעה בעזרת החונן לאדם דעת
בשבילי רבותינו הקדושים קדמונים ואחרונים
מאורי הדורות אשר האירו פני תבל באור תורתם
בראשם האריז"ל ותלמידיו, הבעש"ט הקדוש ותלמידיו
הגר"א מווילנא ותלמידיו, החתם סופר ותלמידיו
זכותם תגן עלינו ועל כל ישראל

ממני הצעיר באלפי ישראל
פנחס פרידמאן
בן אאמו"ר הרה"ח מוה"ר יהושע ז"ל

ירושלים עיה"ק תובב"א
חודש אדר שנת תש"ע לפ"ק

להשיג הספר:
בארץ ישראל:
הרב פנחס פרידמאן
רח' דברי חיים 9
ירושלים תובב"א
טל. 02-5387177

הרב חיים מערלין
רח' תכלת מרדכי 2
ירושלים תובב"א
טל. 052-7680208

בארצות הברית:
הרב יונה פרידמאן
1753 46St.
Brooklyn N.Y. 11204
Tel. (718) 8517611

© כל הזכויות שמורות למחבר

סדר ועימוד ממוחשב:
"עמודים" ירושלים

עיצוב: חיים מושקין

מאמר א

ביאור הנס הגדול של קריעת ים סוף באורם של רבותינו הראשונים והאחרונים

בעלי התוספות: שני שלישי התחתונים של הים קפאו ולא נבקעו, ורק השליש העליון נבקע כדי שיעברו ישראל בים בלי טורח ★ רבינו בחיי: הים לא נקרע לפני ישראל לכל אורכו אלא מעט מעט בדרך הילוכם בים ★ ספורנו ואבן עזרא: גם אחרי שכבר חזרו המים על המצרים, המשיך הים להיקרע לפני ישראל שהלכו בתוכו ★ מדרש: הים נקרע לי"ב שבילים כנגד י"ב שבטי ישראל ★ מדרש: החומות שבין שביל לשביל היו שקופות כאבני ספיר ויהלום כדי שיראו זה את זה ★ לקח נשגב במדת האחדות אפילו כשכל אחד יש לו הדרך שלו בעבודת ה'.

מתעוררת פליאה גדולה בענין קריעת ים סוף, איך עברו ישראל בתוך הים ביבשה, הלא הקרקע של הים הוא עמוק מאד, נמצא כי כשנקרע הים עד לקרקעיתו נוצר בור עמוק רחב וגדול שדרכו היו צריכים כל ישראל לעבור, והרי זה טירחא גדולה ועצומה שירדו כל כך הרבה אנשים עד לקרקעיתו של הים ושוב יעלו מצד השני.

ביאור ענין זה למדנו מדברי ה"חזקוני" פרשת בשלח (שמות יד כא), שמדקדק בשני פסוקים הסותרים זה את זה, כתוב אחד אומר (שם): "ויבקעו המים", משמע שנבקעו המים עד הקרקע, וכתוב אחד אומר (שם טו ח): "קפאו תהומות בלב ים", משמע שלא נבקעו אלא קפאו כקרח. ותירץ על פי המבואר בגמרא (שבת לה.) כי שלישי הים גרוש מעל פני היבשה, ושני שלישי הים הם למטה מפני היבשה. נמצא כי אם לא היה נבקע הים כלל רק היה מוקפא כולו כקרח, היו ישראל צריכים לטרוח ולעלות למעלה על הר גבוה, ולעומת זה אם היה הים נבקע לגמרי עד התהום, היו

הנס הגדול של קריעת ים סוף הוא יסוד גדול לכל הישועות בכל הדורות, כמו שמצינו בענין פרנסתו של אדם (פסחים קיח.): "קשיין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף". וכן מצינו בענין זיווגו של אדם (סוטה ב.): "וקשיין לזווגם כקריעת ים סוף". לכן דבר בעתו מה טוב להתבונן בנס הגדול של קריעת ים סוף בדרך פרד"ס, על פי משנתם הטהורה של רבותינו הקדושים מאורי עולם מהראשונים ועד האחרונים, כדי לקיים בכך (תהלים קה ה): "זכרו נפלאותיו אשר עשה", ומה' נבקש שיוליכנו בדרך אמת.

[א]

רק שלישי העליון של הים נבקע
שני שלישי התחתונים קפאו כחרבה

כאשר אנו באים להתבונן בנס של קריעת ים סוף ראוי לחקור: א. איך נקרע הים לעומקו. ב. איך נקרע הים לאורכו. ג. איך נקרע הים לרוחבו. נתחיל בפתרון החקירה איך נקרע הים לעומקו, כי כבר בהשקפה ראשונה

של הים נהפכו לחרבה על ידי שקפאו בלב ים, (ב) "ויבקעו המים", שלישי העליון של הים נבקע כדי שיוכלו ישראל לעבור בתוך הים בלי שום טורח לעלות או לרדת.

ועתה בא וראה כי על פי האמור יפתח לנו פתח להבין מה שדרשו בגמרא (שבת קלג:): מהפסוק הנאמר בשירת הים (שמות טו ב): "זה אלי ואנוהו - התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה". ובגמרא (ב"ק ט:): מבואר כי הידור מצוה עד שלישי, וצריך להבין מה ראו ישראל על ככה, לקבל על עצמם דוקא בשירת הים ענין זה של הידור מצוה עד שלישי.

אך לפי האמור יש לומר, כי בקריעת ים סוף אפילו אם הקב"ה היה מקפיא את כל הים מראשיתו ועד סופו, היו ישראל גם כן יכולים לעבור את הים, אלא שאז היו צריכים לטרוח כדי לעלות בשלישי העליון של הים שהוא מעל פני היבשה, ולכן הידר הקב"ה לבקוע את שלישי העליון של הים, כדי להקל על ישראל לעבור את שלישי העליון של הים בלי טורח, לכן מדה כנגד מדה קיבלו בני ישראל עליהם בשירת הים: "זה אלי ואנוהו", התנאה לפניו בהידור מצוה עד שלישי, כמו שהידר הקב"ה בקריעת ים סוף בשלישי העליון.

[ב]

**הים לא נקרע לכל אורכו
בבת אחת אלא מעט מעט**

עתה נעסוק בחקירה איך נקרע הים לאורכו, כלומר האם נקרע הים מיד לכל אורך מסלול ההליכה עד למקום היציאה, או שמא לא נקרע הים רק מעט מעט במקום שהלכו ישראל, וככל שהתקדמו יותר בהליכתם כן נקרע הים במקום הליכתם. ענין זה מבואר בדברי רבינו בחיי (הקדמה לפרשת בשלח):

"קריעת ים סוף לא נקרע הים להם ביחד, לעשות להם בתוכו שביל ארוך מתחלתו ועד סופו אלא מעט מעט, כי הים היה נס

צריכים לרדת עד התהום כדי לעבור את הים ואחר כך לעלות שוב מהתהום ליבשה.

לכן כדי להקל על ישראל לעבור בים, הקפיא הקב"ה שני שלישי הים שמתחת ליבשה, ועל זה נאמר: "קפאו תהומות בלב ים", ואילו את השלישי העליון של הים שהוא גדוש מעל פני היבשה, לא הקפיא הקב"ה אלא בקעו ונעשה חומה לישראל מימינם ומשמאלם, ככתוב (שמות יד כב): "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם", ועל זה כתוב: "ויבקעו המים". נמצא כי כשעברו ישראל בים לא היו צריכים לטרוח לעלות או לרדת, אלא הלכו בים בדרך ישרה באותו גובה של היבשה. בדרך זו מוסיף ה"חזקוני" לפרש: "קפאו תהומות בלב ים", כי הלב נמצא בסוף שלישי העליון של גוף האדם, כמבואר במדרש (שמו"ר ב ה): "שהלב נתון משני חלקיו של אדם ולמעלה". וזהו שקפאו המים "בלב ים" עד סוף שלישי העליון של הים.

ויש להעיר שכבר קדמו בזה בפירוש רבותינו בעלי התוספות (פרשת בשלח):

"קפאו תהומות בלב ים, השני שלישי שלמטה קפאו והשלישי של מעלה נבקע, שאלו נבקע למטה עד תהום לא היו יכולין לצאת ממנו, והיינו דכתיב 'בלב ים' כמו שהלב נתון בגוף יש שני שלישים למטה ממנו ושלישי למעלה ממנו".

יומתק ליישב בזה דקדוק לשון הכתוב (שמות יד כא): "ויט משה את ידו על הים, ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה, וישם את הים לחרבה ויבקעו המים". ויש לדקדק מאחר שכבר כתוב: "וישם את הים לחרבה", איך שייך לומר אחר כך: "ויבקעו המים", ולכאורה היה לו לומר להיפך: "ויבקעו המים וישם את הים לחרבה". אמנם לפי האמור יתיישב היטב, כי הפסוק מגלה לנו שני הנסים שהיו בקריעת ים סוף, נס ראשון: "וישם את הים לחרבה", שני שלישי תחתונים

והיו צריכים להתחזק באמונתם שהקב"ה יקרע להם את הים.

[ג]

פרנסתו של אדם תלויה באמונתו בה' יום יום

על פי האמור יאיר לנו להבין מאמר חכמינו ז"ל (פסחים ק"ח:): "קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, דכתיב (תהלים קלו כה) נותן לחם לכל בשר, וסמך ליה (שם שם יג) לגזור ים סוף לגזרים". הביאור בזה, כי בענין מזונותיו של אדם מתעוררת הקושיא, כמו ששאלו תלמידינו של רשב"י על המן, מפני מה צריך האדם לעמול יום יום כדי להרוויח את לחם חוקו, הלא לכאורה היה יותר טוב שיתן הקב"ה לאדם את מזונותיו פעם אחת בשנה על כל השנה.

וזהו הפירוש: "קשין מזונותיו של אדם, שיש כאן קושיא מדוע צריך האדם לעמול עליו יום יום, והתשובה על כך היא כמו שהשיב רשב"י לתלמידינו: "כקריעת ים סוף", כמו שקריעת ים סוף לא היתה בבת אחת אלא מעט מעט, כדי לחזק אמונתם בה' בכל עת הליכתם שיקרע להם את הים, כן מטעם זה נותן הקב"ה לאדם את לחם חוקו יום יום, כדי שיתחזק באמונתו מדי יום ביומו, כמו שהיה אצל המן שמטעם זה ירד מדי יום ביומו ולא פעם אחת בשנה.

בדרך זו יומתק להבין גם כן מאמרם (סוטה ב:): "וקשין לזווגם כקריעת ים סוף". ביקשו חכמינו ז"ל ללמדנו בזה, שלא יטעה האדם לחשוב, כי אחרי שזכה למצוא לו אשה בת זוגו, כבר מובטח להם שלום ושלוחה לכל החיים, אלא ידע נאמנה כי קשה זיווגו של אדם "כקריעת ים סוף", משום שבכל יום ויום צריך סיעתא דשמיא מחדש לחזק את השלום בבית, כמו שהיה בשעת קריעת ים סוף שלא נקרע הים בבת אחת לכל אורכו אלא מעט מעט בשעת הליכתם.

מפניהם, ומדי עברם היו רואים הים לעיניהם, וכן אמר דוד ע"ה (תהלים קיד ג) הים ראה וינוס, וכענין ירידת המן שלא היה יורד להם ביחד אחד לחודש אחד או לשני חדשים אלא דבר יום ביומו".

בהמשך דבריו הוא מבאר מדוע באמת לא קרע הקב"ה את הים לכל אורכו:

"ולמה הוצרך לעשות כן, כדי להרגיל את טבעם במדרגת הבטחון, ושיהיו עיניהם תלויים בכל יום ויום לאביהם שבשמים, וכדי להבחין את לבם אם יהרהרו אחר מדותיו של הקב"ה".

ביאור דבריו הקדושים על פי מה ששנינו בגמרא (יומא עה:):

"שאלו תלמידינו את רבי שמעון בן יוחי, מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה. אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים, היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים".

והנה ידוע כי הנס של קריעת ים סוף היה בזכות האמונה ככתוב (שמות יד טו): "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו". ופירש רש"י: "כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו לקרוע להם הים". הנה כי כן מטעם זה לא קרע להם הקב"ה את הים בבת אחת לכל אורכו, כי אז לא היו צריכים כל כך להתחזק באמונתם, אבל כיון שהים לא נקרע רק מעט מעט בדרך הליכתם, על כן כל זמן שהלכו ביים היו נתונים בסכנה שמא לא יקרע הים לפניהם,

פלא, כי במקום שהיו ישראל עוברים בים, היה שם רוח קדים מייבש, ובמקום פרעה וחילו הביא השם רוח אחרת להמס המים שנקרשו ונעשו חומות".

[ה]

המים הקיפו את ישראל מכל ארבעה רוחות השמים

נמצינו למדים מדברי הרבינו בחיי ה"ספורנו" וה"אבן עזרא", כי בשעה שהלכו ישראל בתוך הים, היו מוקפים עם המים מכל ארבעה צדדים, מצד ימין ומצד שמאל כמו שכתוב בפירוש: "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם". אך בנוסף לכך היו מוקפים מהמים מלפניהם ומאחריהם, מלפניהם כדברי רבינו בחיי שהים נקרע לפני ישראל בדרך הילוכם, ומאחריהם כי המים כבר חזרו על המצרים שרדפו אחרי ישראל, ובאותו זמן הלכו ישראל בתוך הים שנקרע לפניהם. ולפי דברי רבינו בחיי הנ"ל הביאור על כך, כדי לחזק את אמונתם בה' בכל צעד ושעל שהלכו בתוך הים, ביודעם שבכל רגע עלול הים לכסות עליהם מכל ארבעה רוחות.

ונראה להביא מקור נאמן למה שלמדנו מהשילוב של דברי רבינו בחיי עם דברי ה"ספורנו" וה"אבן עזרא", כי המים הקיפו את ישראל מכל ארבעה רוחות, ממה שמצינו במדרש (ילקוט שמעוני פרשת בשלח):

"והמים להם חומה. בשעה שירדו ישראל לים, ירד גבריא עמהם והקיפם ושמרם כחומה, והיה מכריז במים לימין, הזהרו בישראל שעתידין לקבל התורה מימינו של הקב"ה, ולשמאל היה אומר, הזהרו באלו שהן עתידין להניח תפלין בשמאל, ולמים שלפניהם היה אומר, הזהרו באלו שהן עתידין שיהיו חותמין לפנייהם בכרית, ושלאחריהם היה אומר, הזהרו באלו שעתידין להראות קשר של תפלין וכנף ציציותיהן מאחריהן".

[ד]

בשעה שכיסו המים את המצרים המשיך הים להיקרע לפני ישראל

נפלא להבין בזה מה שמצינו עוד דבר פלא בנס קריעת ים סוף, כי גם אחרי שכבר חזרו המים על המצרים שרדפו אחרי ישראל, המשיך הים להיקרע לפני ישראל שעדיין הלכו בתוך הים. ענין זה למדנו מסידור הכתובים בקריעת ים סוף (שמות יד כט):

"ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה, וישם את הים לחרבה ויבקעו המים, ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם, וירדפו מצרים ויבואו אחריהם כל סוס פרעה ופרשיו אל תוך הים..."

ויאמר ה' אל משה נטה את ירך על הים וישבו המים על מצרים על רכבו ופרשיו, ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בוקר לאיתנו... וישבו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חומה מימינם ומשמאלם".

ויש לתמוה הלא כבר נאמר פעם אחת שהלכו ישראל בתוך הים ביבשה, מדוע אם כן חזר הכתוב לומר שנית: "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים", זאת ועוד, מדוע נזכר ענין זה אחרי שכבר חזרו המים על המצרים. אך הביאור על כך כמו שפירש ה"ספורנו" (שמות יד כט): "ובני ישראל הלכו ביבשה, בעוד שמצרים היו טובעים בים, כי לא שב לאיתנו באותה הקצה שהיו שם ישראל". וכן פירש ב"אבן עזרא" (שם):

"ובני ישראל, טעם להזכיר זה פעם אחר, כי פרעה היה טובע, ועוד נשארו אנשים מישראל בים עוברים, וזה היה פלא בתוך

החומות הזכים, עד שהיה נדמה להם כאילו נמצאים בתוך חדרים מלאים נרות ואורות.

והנה כאשר נתבונן נוכל ללמוד מזה לקח נשגב בעבודת ה'. ידוע ומפורסם מה שהביא ה"מגן אברהם" (או"ח ריש סימן סח) בשם "שער הכוונות" להאריז"ל: "כי י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבטים, וכל שבט יש לו שער ומנהג". וכן מצינו שכל אחד מהשבטים היתה לו דרך מיוחדת בעבודת ה', כי יששכר היה עמוד התורה וזבולון עמוד החסד שתמך ביששכר, וכן כל שבט היתה לו דרך מיוחדת בעבודת ה'.

אולם עם כל זאת צריך שתשרה האחדות בתוך כלל ישראל, שכל אחד יבין כי לא רק הדרך שלו בעבודת ה' היא טובה, אלא גם הדרך של חבריו היא טובה, אלא שכל אחד עובד את ה' לפי בחינתו ושורש נשמתו, ומכולם יחד מתקדש שם שמים בעולם, כמו שכתוב (דברים לג ו'): "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", ודרשו בספרי (שם פסקא ה):

"ויהי בישורון מלך, כשישראל שווים בעצה אחת מלמטה שמו הגדול משתבח למעלה, שנאמר ויהי בישורון מלך, אימתי בהתאסף ראשי עם... יחד שבטי ישראל, כשהם עשויים אגודה אחת ולא כהם עשויים אגודות אגודות".

ובכן לקח נשגב זה אנו יכולים ללמוד מקריעת ים סוף, שהרי מצד אחד נקרע הים לי"ב שבילים שביל מיוחד לכל שבט, והוא כדי להורות שכל שבט צריך ללכת בדרך המיוחדת שלו בעבודת ה', אך לעומת זה היו החומות שבין שביל לשביל זכים ושקופות שיוכלו לראות זה את זה, כדי להורות כי למרות שכל אחד מהי"ב שבטים יש לו דרך מיוחדת בעבודת ה', עם כל זאת צריך לדעת שכולם אהובים כולם ברורים כולם גיבורים כלם קדושים, וכולם עושים באימה וביראה רצון קוניהם.

הרי לנו דברים ברורים שירד מלאך גבריאל עם ישראל לים: "והקיפם ושמרם כחומה" מכל ארבעה צדדים, שעל כך יוצדק לומר "והקיפם", וכל כך למה, כי הוא היה צריך לשמור על המים מכל ארבעה צדדים שלא ישוּבו על ישראל, ולכן היה מכריז למים מימין ומשמאל וגם למים מלפניהם ומאחריהם, שזיהרו לבל ישוּבו לכסות את ישראל, והרי זה מתאים לדברי רבינו בחיי ה"ספורנו" וה"אבן עזרא" שהמים הקיפו על ישראל מכל ארבעת הצדדים.

[1]

הים נקרע לרוחב

י"ב שבילים כנגד י"ב שבטים

עתה נבוא לבאר איך נקרע הים לרוחבו. ענין זה מבואר במכילתא (פרשת בשלח) וכן במדרש (שמ"ר כד א) ובפרקי דרבי אליעזר (פרק מב) שהמים לא נבקעו לדרך אחת רחבה שהלכו בו יחד כל ישראל, אלא נבקעו לי"ב שבילים כנגד י"ב שבטים, ולכל שבט היה שביל מיוחד לעבור בו. וזהו שכתוב (תהלים קלו י'): "לגוזר ים סוף לגזרים", לא לגזר אחד אלא "לגזרים" בלשון רבים י"ב שבילים כנגד י"ב שבטי י"ה. הרבינו בחיי מוסיף על כך שענין זה רמוז בשירת הים: "זה אלי ואנוהו" - ז"ה בגימטריא י"ב כנגד י"ב שבילים שנקרעו לישראל. בספר "בית אברהם בית אהרן" על הגדה של פסח מדודי הרה"ג החר"ף ר' אברהם אהרן זצ"ל כתב על כך רמז נאה בפסוק: "ובני ישראל הלכו בתוך הים ביבשה" - יבש"ה נוטריקון י"ב שבילים ה'לכו.

עוד מבואר ב"פרקי דרבי אליעזר", כי למרות שכל שבט היה לו שביל מיוחד ללכת בו, אבל בתוך החומות שבין שביל לשביל היו חלונות כדי שיוכלו השבטים לראות זה את זה. ב"מכילתא" מבואר עוד יותר, כי החומות עצמן היו זכים ושקופים מאד כאבני ספיר ויהלום כדי שיוכלו לראות זה את זה, ועמוד האש שהלך לפנייהם היה אורו מכה בתוך

מאמר ב

הגילוי הגדול של השפת אמת
 בליל פסח זכו ישראל למ"ט שערי בינה
 בקריעת ים סוף זכו להארה משער הנ'

מדרש: "אז ישיר משה, אז שר משה אין כתיב כאן אלא אז ישיר משה, נמצינו למדין תחיית המתים מן התורה" * שפת אמת: בעל צפון הוא שער נ' של הטומאה, לכן צוה הקב"ה לישראל שיחנו לפני בעל צפון להכניעו * בקריעת ים סוף נתגלה שער נ' של הקדושה, להכניע את הקליפה של בעל צפון שער נ' שבטומאה * שירת הים: "אשירה לה" כי גאה גאה", היא על הגילוי של שער הנ' בנוסף על מ"ט שערי בינה.

הבא, ויש בה קשרי האמונה, ויש בה ימי מלך המשיח, ובה תלויים כל אותן תשבחות אחרות שאומרים עליונים ותחתונים...

ויאמרו לאמר, לדורי דורות, משום שלא תשכח מהם לעולמים, שכל מי שזוכה לשירה זו בעולם הזה זוכה לה לעולם הבא, וזוכה לשבח בה בימי מלך המשיח בשמחתה של כנסת ישראל עם הקב"ה, כי כתוב לאמר, לאמר באותו זמן [שיצאו ממצרים], לאמר בארץ הקודש בזמן ששורים ישראל בארץ, לאמר בגלות, לאמר בגאולתם של ישראל, לאמר לעולם הבא."

[א]

"אז ישיר משה" לעתיד לבוא

ענין זה המבואר בזה הקדוש, שכל האומר שירה זו בעולם הזה זוכה ואמרה לעתיד לבוא בימי מלך המשיח, יתבאר היטב לפי מה שהביא רש"י בשם המדרש ומקור הדבר במכילתא בתחילת שירת הים (שמות טו א):

דבר בעתו מה טוב, להתבונן במה שהפליאו חכמינו ז"ל להרבות בשבח אמירת שירת הים, כמבואר בזה הקדוש (בשלח נד):

"תנינן כל בר נש דאמר שירתא דא בכל יומא ומכוון בה, זכי למימרה לזמנא דאתי, דהא אית בה עלמא דעבר, ואית בה עלמא דאתי, ואית בה קשרי מהימנותא, ואית בה יומא דמלכא משיחא..."

"ויאמרו לאמר, לדרי דרין, בגין דלא יתנשי מנייהו לעלמין, דכל מאן דזכי להאי שירתא בהאי עלמא זכי לה לעלמא דאתי, וזכי לשבחא בה ביומוי דמלכא משיחא בחדוותא דכנסת ישראל בקוב"ה, דכתיב לאמר, לאמר בההוא זמנא, לאמר בארעא קדישא בזמנא דשרו ישראל בארעא, לאמר בגלותא, לאמר בפורקנא דילהון דישראל, לאמר לעלמא דאתי."

והנה הדברים בתרגום ללשון הקודש:

"שנינו כל בן אדם שאומר שירה זו בכל יום ומכוון בה, זוכה לאמרה לעתיד לבוא, שהרי יש בה עולם הזה, ויש בה עולם

[ב]

הגילוי בליל פסח
והגילוי בקריעת ים סוף

טרם שנבאר כל זה, הבה נתבונן בתחילת הפרשה (יד א): "וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירות בין מגדול ובין הים, לפני בעל צפון נכחו תחנו על הים, ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר, וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'". ופירש רש"י: "לפני בעל צפון, הוא נשאר מכל אלקי מצרים, כדי להטעותן שיאמרו קשה יראתן, ועליו פירוש איוב (איוב יב כג) משגיאי לגוים ויאבדם".

הנה כאשר נתבונן בזה נשכיל להבין, שהקב"ה גילה בכך את רצונו להוציא את ישראל ממצרים בשני שלבים, שלב הראשון הוא היציאה הגדולה ממצרים, אחרי שספגו המצרים עשר מכות שהקשה בהם היתה מכת בכורות, ואז יצאו ישראל ממצרים ביום ראשון של פסח ט"ו בניסן, ככתוב (שמות יב לז): "ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף... ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם".

שלב השני של יציאת מצרים הוא, כאשר צוה הקב"ה לישראל שישבו ויחנו לפני בעל צפון, כדי להטעות את פרעה שקשה יראתו של בעל צפון, כל זה כדי שירדוף אחרי ישראל והקב"ה יקרע להם את הים, וכאשר ירדפו פרעה והמצרים אחרי ישראל לתוך הים יטבעו בו, ועל ידי זה נשלמה יציאתם של ישראל ממצרים בשלימות.

וצריך ביאור מה ראה הקב"ה על ככה, לחלק יציאת מצרים לשני שלבים: א) ביום

"אז ישיר משה ובני ישראל, אז שר משה אין כתיב כאן אלא אז ישיר משה, נמצינו למדין תחיית המתים מן התורה". מבואר מזה, כי לכן כתוב "ישיר" בלשון עתיד, כי לעתיד לבוא ישירו משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'.

ובאמת דרש זה ממש מבואר באריכות בזוהר הקדוש (שם), אשר מוסיף לפרש בזה דברי הנביא (מכה ז טו): "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". ויש לתמוה, מכיון שהכתוב מתחיל בלשון נוכח: "צאתך", מדוע מסיים הכתוב בלשון נסתר: "אראנו", היה לו לומר: "אראך". ומתרץ הזוהר שהכוונה בזה על משה רבינו, כלומר הקב"ה אומר לישראל: "כימי צאתך מארץ מצרים", שיצאתם משם על ידי משה רבינו, כן "אראנו נפלאות" למשה לעתיד לבוא, ועל נפלאות הללו יאמרו משה ובני ישראל את השירה הזאת לעתיד לבוא.

הנה כי כן מבואר היטב דברי הזוהר הקדוש: "כל בן אדם שאומר שירה זו בכל יום ומכוון בה, זוכה לאמרה לעתיד לבוא". הכוונה בזה, שלעתיד לבוא יזכה להצטרף למשה רבינו ובני ישראל שישירו את השירה הזאת, ככתוב: "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'" - "שר" לא נאמר אלא "ישיר" לעתיד לבוא.

אלא שעדיין צריך ביאור, כי מלשון המכילתא והזוהר הקדוש משמע, שלעתיד לבוא ישירו משה ובני ישראל לה', את השירה הזאת ממש ככתבה וכלשוונה, והגם שאין ספק שאז תקבל משמעות השירה הבנה יותר עמוקה, אולם מכיון ששירת הים היא בעיקר שירה על הנסים הגדולים שעשה הקב"ה ביציאת מצרים, לשם מה יאמרו משה רבינו ובני ישראל את השירה הזאת בגאולה העתידה.

בקריעת ים סוף משער הנ', על זה ישיר משה ובני ישראל".

נרחיב מעט בביאור דבריו הקדושים, אשר יסודתם בהררי קודש דברי האריז"ל שמבאר הפסוק (שמות יב לט): "ולא יכלו להתמהמה". כי בני ישראל שקעו במצרים במ"ט שערי טומאה, ואם היו נשארים עוד מעט במצרים, כי אז היו שוקעים ח"ו בני שערי טומאה ולא היו יכולים לצאת משם לעולם.

וצריך ביאור, למה אם היו נכנסים בשער הנ' לא היה אפשר להוציאם. אך הביאור בזה כמו שכתב בשל"ה הקדוש (מסכת פסחים מצה עשירה דרוש א אות לג), על פי מה שאמר החכם מכל אדם (קהלת ז יד): "גם את זה לעומת זה עשה האלקים". נמצא שאי אפשר להוציא האדם משערי טומאה רק על ידי אחד שיש לו זה לעומת זה כוחות אלו בקדושה.

והנה שנינו בגמרא (ר"ה כא:): "חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר ותחסרהו מעט מאלקים". ומכיון שמשה רבינו היה השליח להוציא את ישראל ממצרים לא היה יכול להוציאם רק ממ"ט שערי טומאה, לכן לא יכלו להתמהמה במצרים כדי שלא יפלו בני שערי טומאה, כי אז לא היו יכולים לצאת ממצרים על ידי משה רבינו שלא זכה לשער הנ' של הקדושה.

[ד]

"נכחו תחנונו על הים"

מעתה נבוא לדברי ה"שפת אמת", שפותח לנו שער להבין מה שצוה הקב"ה למשה: "דבר אל בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירות בין מגדול ובין הים, לפני בעל צפון נכחו תחנונו על הים". הביאור בזה כי הקליפה של "בעל צפון" היה כנגד שער הנ' של הטומאה, והנה ביקש הקב"ה שיכניעו ישראל גם טומאה זו, אולם כל זמן שלא יצאו

ראשון של פסח אחרי העשר מכות, ב) ביום שביעי של פסח בקריעת ים סוף. ענין זה צריך ביאור גם במובן הרוחני, שהרי מכיון שידוע מספרים הקדושים, כי היציאה ממצרים היתה לא רק בגשמיות אלא גם ברוחניות, אם כן צריך ביאור ענין שני השלבים שיצאו ישראל מטומאת מצרים ברוחניות.

[ג]

בעל צפון שער נ' של הטומאה

כדי לבאר כל זה, נקדים יסוד נפלא מדברי ה"שפת אמת" (פסח תרמ"ה ד"ה עוד בענין קריעת ים סוף) ששופך אור בהיר על כל הפרשה, ותמצית דבריו כי "בעל צפון" הוא בבחינת שער נ' של הטומאה שאין למעלה ממנו בטומאה, לכן כדי להכניעו האיר הקב"ה בקריעת ים סוף זה לעומת זה שער החמשים מנ' שערי בינה של הקדושה, ועל גילוי נפלא זה של שער הנ' אמרו בני ישראל שירת הים, וזה לשון קדשו:

"והנה כתב האר"י ז"ל (סידור האריז"ל בהגדה של פסח ד"ה ולא יכלו להתמהמה) בענין שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגלה מלך מלכי הקב"ה וגאלם, כי היו במצרים נ' סטרי דמסאבותא [נ' שערים של טומאה], ואם היו עוד רגע במצרים היו נטבעין בשער הנ' עיין שם.

ונראה דעתה על הים נכנסו לתקן גם שער הנ', דכתיב (שמות א יב) כאשר יענו [אותו] כן ירכה וכן יפרץ, והיה צריך להיות בינתיים גאולה, ואחר כך לחזור גם בשער הנ', ומול זה נכנסו אחר כך בני שערי קדושה, ולכן נשאר להם עוד בעל צפון שרומז על מדריגה עליונה שלהם.

ולכן כתיב (שם יד ל) ויושע ה' ביום ההוא, שהיתה הישועה משער הנ' שהוא שער הנעלם, ולכן כתיב אז ישיר משה, שמשה רבינו ע"ה היה באמת הגואל ולא היה בשיעבוד מצרים, אבל הישועה שהיתה

"בסטרא אחרא בשער הנ' אין שם שום ניצוץ קדוש". ויש לומר כי לכן נקרא שער נ' של הטומאה "מדבר", כי הוא בבחינת מדבר שממה שאין שם שום ניצוץ קדוש, ועל כך אמר פרעה: "סגר עליהם המדבר", שאינם יכולים לצאת משער הנ' של הטומאה.

וזהו שאמר הקב"ה: "וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם", כי יחשוב שכעת אשר הוא מתלבש בכח בעל צפון שער נ' שבטומאה, שוב אין בכח משה שהשיג רק מ"ט שערי בינה להתגבר עליו. וזהו שפירש רש"י: "לפני בעל צפון, הוא נשאר מכל אלקי מצרים, כדי להטעותן שיאמרו קשה יראתן", כי יחשבו שבהיותו שער הנ' של הטומאה הנה הוא למעלה מכוחו של משה בקדושה. אולם הבטיח ה': "ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'", שבכוחי להתגבר גם על שער נ' של הטומאה.

בדרך זו יתבאר גם מה שמצינו כי כשרדף פרעה אחרי ישראל (יד יא): "ויאמר אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים". ולכאורה יפלא, הלא כבר ראו שמשה רבינו עשה להם אותות ומופתים, ומה עלתה על דעתם שכעת לא יוכל לעשות כן.

אך לפי האמור הביאור בזה, כי כאשר ראו ישראל שהמצרים נתגברו על ידי בעל צפון שהוא שער נ' של הטומאה, חשבו כי משה רבינו שהשיג רק מ"ט שערי בינה, לכן היה יכול להוציאם ממצרים אשר שם שקעו רק במ"ט שערי טומאה, אך כעת שנתגבר שער הנ' של הטומאה אין בכח משה להילחם כנגדו. וזהו שאמרו: "לקחתנו למות במדבר", שהוא שער הנ' של הטומאה שאין בו ניצוץ קדוש, "מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים", מ"ט שערי טומאה אם בסופו של דבר ניפול בשער הנ'.

ישראל ממ"ט שערי טומאה, לא היו מסוגלים כלל להכניע שער הנ'.

לכן הקדים הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו להוציא את ישראל ביום ראשון של פסח ממ"ט שערי טומאה, ואחר כך העלה אותם למדריגה גדולה שיכניעו גם את שער הנ' של הטומאה, ועל כך נצטוו ישראל שישבו ויחנו "לפני בעל צפון", שהוא שער הנ' של הטומאה, כדי שיתגברו עליו על ידי התגלות שער הנ' של הקדושה.

יומתק לפרש בזה רמז הכתוב: "לפני בעל צפון נכחו תחנו על הים". כלומר הקב"ה פירש הטעם שנצטוו ישראל לחנות לפני בעל צפון: "נכחו תחנו על הים", כדי שיחנו נכחו על נ' שערי טומאה בגימטריא י"ם להכניעו. בדרך זו יתבאר גם מה שהוסיף הקב"ה לומר: "ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר", ולכאורה יפלא מכיון שהוציאם הקב"ה במצרים באותות ומופתים, איך יעלה על הדעת שאינו יכול להוציאם מבעל צפון.

אך לפי האמור הביאור בזה, כי פרעה יטעה לחשוב, הן אמת שמשה הוציא את ישראל ממ"ט שערי טומאה, כי כוחו בקדושה היה זה לעומת זה מ"ט שערי בינה, אבל מכיון שלא זכה לשער הנ' של הקדושה אם כן אין בכוחו לעמוד כנגד בעל צפון שהוא שער הנ' של הטומאה, לכן כאשר יראה פרעה שהם חוזרים לחנות מול בעל צפון, יטעה לחשוב כי נבוכים הם בארץ סגר עליהם שער הנ'.

[ה]

"סגר עליהם המדבר"
שער נ' של הטומאה

ויש לפרש לפי זה מה שאמר פרעה: "נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר", שהכוונה בזה על שער הנ' של הטומאה, על פי מה שכתב ב"שפת אמת" (שבועות תרנ"ח):

ורוכבו רמה בים". כי כאן בקריעת ים סוף שנתגלה הקב"ה בשער הנ', שהוא למעלה מהגילוי של מ"ט שערי בינה שנתגלה ביציאת מצרים, הנה על כך אמרו: "אשירה לה' כי גאה גאה" בכפליים, גילוי שער הנ' בנוסף על הגילוי של מ"ט שערי בינה, ועל ידי הארה גדולה זו נתבטלו כוחות הטומאה של מצרים: "סוס ורוכבו רמה בים".

יומתק להבין בזה, מה שדרש רבי יוסי הגלילי הביאו בעל הגדה של פסח:

"מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות, במצרים מה הוא אומר, ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלקים היא, ועל הים מה הוא אומר, וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים... כמה לקו באצבע עשר מכות, אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות".

לפי האמור הביאור בזה, כי היות שבקריעת ים סוף היה צורך להכניע את שער הנ' של הקליפה, וידוע כי שער הנ' כולל כל השערים, לכן הביא עליהם הקב"ה בים חמשים מכות כדי להכניע את כל נ' שערי טומאה. וזהו פירוש הכתוב: "ויושע ה' ביום ההוא", ההוא דייקא שנתגלה אור שתום שהוא שער הנ', ובכך הושיע ה': "את ישראל מיד מצרים" - מצרי"ם הוא אותיות מצר י"ם, שהצירו לישראל על ידי בעל צפון שער נ' של הטומאה בגימטריא י"ם. אמנם הקב"ה הכניע אותו: "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים", היד הגדולה דייקא, שהם חמשים מכות שהביא הקב"ה על המצרים, כדי להכניע שער נ' של הטומאה.

[1]

בקריעת ים סוף

זכו רק להארה משער הנ'

אמנם ראוי להבהיר אם כי הדברים ברורים, כי לכאורה יש מקום לבעל דין

[1]

גילוי שער הנ' בקריעת ים סוף

נחזור לדברי ה"שפת אמת", שמבאר איך באמת התגברו ישראל על בעל צפון שהוא שער הנ' של הטומאה, כי כאשר ראה פרעה שהם נבוכים בארץ נתלבש בשער הנ' של הטומאה לרדוף אחרי ישראל, אולם ידוע מהזוהר הקדוש כי בשעת קריעת ים סוף זכו ישראל לגילוי גדול, ומבאר ה"שפת אמת" כי בשעת קריעת ים סוף האיר הקב"ה לישראל משער נ' של הקדושה שהוא נ' שערי בינה, ועל ידי זה הכניעו את בעל צפון שהוא שער הנ' של הטומאה.

על פי האמור מבאר ה"שפת אמת" בדרך נפלא: "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת", כי כאשר נתבונן נראה, שמשה רבינו עצמו לא היה כל כך חלק מהיציאה הראשונה של ישראל ממצרים ביום ראשון של פסח, כאשר יצאו ממ"ט שערי טומאה ששקעו במצרים, ראשית כל משום שלא היה כלל במצרים כי היה במדין אצל יתרו חותנו, ועוד שהרי לא שקע במ"ט שערי טומאה אלא אדרבה נתקדש במ"ט שערי בינה.

אולם בחלק השני של גלות ישראל, כאשר שבו ישראל לחנות לפני בעל צפון שהוא שער נ' של הטומאה, הנה גם משה עצמו היה חלק מגלות זו, שהרי גם הוא הלך יחד עם ישראל לחנות לפני בעל צפון. זאת ועוד שהרי מכיון שלא היה לו השגה רק במ"ט שערי בינה, אם כן מצד עצמו לא היה יכול להכניע לבד את בעל צפון שער הנ' של הטומאה, אלא שבקריעת ים סוף האיר הקב"ה לישראל שער הנ' של הקדושה, נמצא כי משה רבינו עצמו היה חלק מגאולה זו, לכן אמר על כך שירה כפי שמדגיש הכתוב: "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'".

ויש לומר כי על זה רמזו באמרם בתחילת השירה: "אשירה לה' כי גאה גאה סוס

ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, רק הוא נסתר כמו שנקרא שמו בעל 'צפון', ואפשר נשאר שיהיה לו מפלה לעתיד, כי גאולה העתידה היא כימי צאתך מארץ מצרים.

ויש לומר הרמז כמו אפיקומן צפון, שנשאר מכל גאולת מצרים בכל שנה על לעתיד, כן יהיה לו אז מפלה, דכתיב רק 'אעשה' ויתקיים עוד. עם כל זה נראה כי בודאי נעשה בו משפטים, רק אפשר נשאר מעט ממנו לעתיד, השם יתברך יזכנו לראות נקמתו מכל אלהים אחרים במהרה בימינו אמין".

לפי האמור נראה כי ה"שפת אמת" אזיל בזה לשיטתו, שבעל צפון הוא כנגד שער נ' של הטומאה שמתבטל רק על ידי שער נ' של הקדושה, נמצא כי בקריעת ים סוף שנתגלה רק הארה משער הנ' הנה אז נכנע בעל צפון, אולם מכיון שעיקר הגילוי של שער הנ' יהיה רק לעתיד לבוא, לכן גם ביטול בעל צפון לגמרי יהיה רק לעתיד לבוא.

מעשה יתבאר היטב דרשת חכמינו ז"ל במכילתא: "אז ישיר משה ובני ישראל, אז שר משה אין כתיב כאן אלא אז ישיר משה, נמצינו למדין תחיית המתים מן התורה". כי היות כפי שלמדנו ממשנתו של ה"שפת אמת", שירת הים היתה בעיקר על גילוי הארת שער הנ' בקריעת ים סוף. נמצא כי לעתיד לבוא כשיתגלה שער הנ' בשלימות להשלים ביטול שער הנ' של הקליפה, אז יאמרו משה ובני ישראל ממש את השירה הזאת: "אשירה לה' כי גאה גאה", שנתגלה בשער הנ' שלמעלה ממ"ט שערי בינה, ועל ידי גילוי זה: "סוס ורוכבו רמה בים", יתבטלו כל הקליפות. [במאמר הבא נמשיך עוד בענין דברי ה"שפת אמת", כדי לתת רווח להתבונן בין פרשה לפרשה].

לשאל, הלא כלל גדול הוא כי שער הנ' מהקדושה יתגלה רק לעתיד לבוא בביאת המשיח, ומקור הדבר ב"פרי עץ חיים" (שער הברכות פרק ב):

"והנה כ' זו רמזו לכתר, והוא כתר דל"ב נתיבות חכמה דכתיב נתיב לא ידעו עיט, וכתר זה הוא שלא השיג משה רבינו ע"ה, כי הוא סוד הנ' דנ' שערי בינה שנעלם ממשה, ולעתיד נאמר (ישעיה נב יג) הנה ישכיל עבדי, בסוד לא כן עבדי משה, בסוד לקדושים אשר בארץ המ"ה, דהיינו ישיגו כל הנ' שערי בינה שבגימטריא המ"ה".

לפי זה קשה, איך אומר ה"שפת אמת" כי בקריעת ים סוף נתגלה שער הנ', הלא שער הנ' של הקדושה יתגלה רק לעתיד לבוא. אך הביאור בזה פשוט, כי כוונת ה"שפת אמת" היא שבקריעת ים סוף נתגלה הארה משער הנ', כדי להכניע את בעל צפון שער הנ' של הטומאה, אבל אין ספק שהגילוי האמיתי של שער הנ' יהיה רק לעתיד לבוא בביאת המשיח.

על פי האמור יתיישב מה שמצינו בכמה מקומות, שיש הארה משער הנ' גם טרם ביאת המשיח, כי בכל מקום הכוונה בזה רק על הארה ולא על הגילוי האמיתי שיהיה רק לעתיד לבוא. וזהו שכתב ה"שפת אמת" (שבועות תרנ"ח): "והנה הספירה הוא מ"ט יום, ובעצרת יורד הארה משער הנ' הוא עלמא דחירות". הרי שכתב בפירוש כי בחג השבועות שהוא יום החמשים: "יורד הארה משער הנ'".

נפלא להבין בזה מה שכתב ב"שפת אמת" (פסח תרמ"ב):

"מפלת הבעל צפון לא מפורש בתורה, כי בודאי היתה לו מפלה אחר כך, דכתיב

מאמר ג

קריעת ים סוף על ידי משה עצמו ולא על ידי המטה שרומז על מ"ט שערי בינה

רבינו בחיי בשם המדרש: "הרם את מטך", שלא להשתמש במטך לקרוע את הים כי אם בידך * של"ה הקדוש: מט"ה משה רומז על מ"ט שערי בינה שהיא ה' ראשונה מהשם הוי"ה * "ואתה הרם את מטך", להתרומם ממ"ט שערי בינה, "ונטה את ידך על הים", שער הנ' שמספרו י"ם * זוהר הקדוש: "עד כי יבוא שילה", שילה בגימטריא מש"ה שעתיד להיות מלך המשיח עם דוד המלך * משי"ה נוטריקון: מ'שה י'גלה ש'ער ח'משים, כי לעתיד לבוא יגלה לנו משה רבינו שער הנ'.

"ואתה הרם את מטך ונטה את ידך, אין להבין הכתוב הזה שירים משה את מטהו על הים, שהרי לא נאמר אלא ויט משה את ידו, אבל טעם הרם את מטך לסלקו מידו, לפי שהיו מהעם מחוסרי אמונה שבישראל אומרים, שאין כח ביד משה לקרוע את הים אלא בכח המטה שבידו, לכך אמר הרם את מטך סלקהו מידך.

וכן תמצא במדרש, אמרו [ישראל], אין כח ביד משה לעשות דבר אלא במטה, בו הכה את היאור, בו הביא כל המכות, וכיון שבאו לים מצריים וישראל עומדים, אמר ליה הקב"ה, הרם את מטך, שלא יאמרו אלולא המטה לא היה יכול לקרוע את הים. ועל כן הוצרך לומר, ויאמינו בה' ובמשה עבדו, ומה תלמוד לומר והלא כבר נאמר ויאמן העם, אלא לפי שחזרו ולא האמינו, הוצרך לומר שעכשיו בקריעת ים סוף האמינו".

וצריך להבין, מדוע בכל העשר מכות לא נתעוררו מחוסרי אמונה שבישראל, לרנן על משה שאין בכוחו להביא המכות רק במטהו, ואילו כעת אחרי שכבר הביא עשר

במאמר הקודם למדנו מדברי ה"שפת אמת", כי בשעה שיצאו ישראל ממצרים בליל פסח, הוציאו הקב"ה ממ"ט שערי טומאה והכניסו במ"ט שערי בינה, אך אחר כך בשעת קריעת ים סוף היו צריכים להתגבר על העבודה זרה של בעל צפון שהוא בבחינת שער נ' של הטומאה, ולכן זכו בשעת קריעת ים סוף להארה משער הנ', ועל כך אמרו משה ובני ישראל את שירת הים על הגילוי הנפלא של שער הנ'.

[א]

קריעת ים סוף ביד משה ולא במטה

ועתה בא וראה כי על פי דבריו הקדושים יפתח לנו להבין מה שמצינו שינוי גדול בנס של קריעת ים סוף, כי בעוד שהעשר מכות הביא הקב"ה על המצרים על ידי מטה משה, ככתוב (שמות ד יז): "ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות", הרי שבקריעת ים סוף נצטווה משה לבקוע את הים בידו ולא במטהו, ככתוב בפרשתנו (שם יד טז): "ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו, ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה". אמר על כך הרבינו בחיי:

לכן אמר הקב"ה למשה: "ואתה הרם את מטך", "הרם" דייקא, שתרים את מטך שהוא מ"ט שערי בינה שאתה משיג, "ונטה את ירך על הים", שתושיט את ירך לאחוז בשער הנ' שמספרו י"ם, אשר לעת עתה הוא עדיין סגור ומסוגר, "ובקעהו", שתבקע את שער הנ' כדי שתתגלה משם הארה להכניע את בעל צפון. וזהו ענין: "קריעת ים סוף" - לקרוע את שער הנ' שמספרו י"ם, והוא "סוף" כל מדריגות הקדושה שאין למעלה ממנו.

ולזה נתכוון המדרש: "אמר ליה הקב"ה, הרם את מטך, שלא יאמרו אלולא המטה לא היה יכול לקרוע את הים", כלומר שלא יאמרו שאין בכוחו של משה רק עם המ"ט שערי בינה, כי באמת ברצות ה' לגלות הארה משער הנ', כי אז יש בכוחו של משה להאיר גם הארה זו משער הנ' כדי להכניע את בעל צפון שער הנ' של הטומאה.

[ג]

בשעת מתן תורה השיג משה שער הנ'

אמנם לפי זה צריך ביאור, איך באמת זכה משה להמשיך בקריעת ים סוף הארה משער הנ', מכיון שלמעשה לא השיג רק מ"ט שערי בינה, והגם שיש לומר כי היה זה בכח אלקי עולם אשר לא יבצר ממנו מאומה, אולם מכיון שהקב"ה צוה למשה: "ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים", הרי מבואר כי רצה הקב"ה שמשם ימשיך הארת שער הנ' בכוחו, וצריך ביאור הלא לא השיג רק מ"ט שערי בינה.

ונראה לבאר ענין זה, על פי הקדמה נפלאה מ"לקוטי תורה" לרבינו האריז"ל (פרשת ואתחנן ד"ה ויתעבר ה'), כי בשעת מתן תורה זכה משה רבינו להשיג גם שער הנ' מנ' שערי בינה, אלא שאחרי שחטאו ישראל בעגל נחסר ממנו שער הנ', והנה לשון קדשו:

מכות על המצרים באותות ובמופתים, נתעוררו דוקא בשעת קריעת ים סוף לדבר על משה, שאין בכוחו לקרוע את הים כי אם במטה שבדו, הלא דבר הוא. עוד צריך להבין, מה שאמר הקב"ה לשון הרמה: "הרם את מטך", ולא לשון הסרה: "הסר את מטך".

[ב]

"הרם את מטך" לעלות לשער הנ'

כדי לבאר ענין זה נקדים מה שכתב בשל"ה הקדוש (פרשת ויחי) ביאור ענין מטה משה, כי היות שמשם רבינו השיג רק מ"ט שערי בינה, וידוע כי בינה היא אות ה' ראשונה משם הוי"ה, הנה זהו ענין מט"ה משה שהוא אותיות מ"ט ה', דהיינו מ"ט שערי בינה שהיא ה' ראשונה משם הוי"ה, ובלשון קדשו: "כי מ"ט שערים משערי בינה נתגלו לו, ובינה היא ה' ראשונה מהשם כנודע, וזהו סוד מט"ה משה".

על פי דבריו הקדושים יומתק להבין, מה שעשה משה כל האותות והמופתים במצרים עם המטה, כמו שאמר לו הקב"ה (יז): "ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות", כי היות שהיה צריך להוציא את ישראל ממ"ט שערי טומאה במצרים, לכן כל המכות שהביא הקב"ה על המצרים על ידי משה כדי להכניע מ"ט שערי טומאה, היו על ידי מט"ה משה שהוא מ"ט שערי בינה שמצד הקדושה זה לעומת זה.

מעתה יאיר לנו להבין מדוע דוקא עכשיו כשעמדו ישראל על הים אמרו: "אין כח ביד משה לעשות דבר אלא במטה, בו הכה את היאור, בו הביא כל המכות". כי כאשר ראו ישראל ההתגברות של קליפת בעל צפון שהוא שער הנ' שמצד הטומאה, אמרו שאין בכוחו של משה שהשיג רק מ"ט שערי בינה להכניע את בעל צפון שהוא שער הנ', והביאו ראיה לדבר שהרי משה הביא כל המכות על המצרים דוקא על ידי מט"ה שהוא מ"ט שערי בינה.

מ"ט שערי בינה, אל הר נב"ו - נ' בו, הוא
שער הנ' של נ' שערי בינה.

מעתה לא נפלאות היא ולא רחוקה, מה שצוה
הקב"ה למשה: "ואתם הרם את מטן
ונטה את ידך על הים", שתתאמץ בכח
קדושתך, לעלות למעלה מהשגתך במ"ט שערי
בינה, כדי לעורר את שער הנ' שתזכה אליו
במעמד הר סיני וכשעת פטירתך, לכן גם עתה
יש בכוחך לעורר הארה זו כדי להכניע קליפת
בעל צפון.

[ד]

משה יהיה מלך המשיח
שישיג את שער הנ'

ויש להוסיף תבלין, על פי המבואר בזוהר
הקדוש (בראשית כה:): שמה רבינו יהיה
מלך המשיח לעתיד לבוא: "לא יסור שבט
מיהודה, דא משיח בן דוד, ומחוקק מבין
רגליו, דא משיח בן יוסף, עד כי יבא שיל"ה
דא מש"ה, חשבן דא כדא". פירוש שיל"ה
בגימטריא מש"ה. וכן מבואר בתיקוני זוהר
(דף לו:): "ומיד אתגלייא ההוא דאתמר ביה
(שמות ג יב) וזה לך האות כי אנכי שלחתיך,
לקיימי ביה (מיכה ז טו) כימי צאתך מארץ
מצרים אראנו נפלאות, בההוא זמנא אתגלייא
(קהלת א ט) מ'ה ש'היה ה'וצא ש'היה", פירוש
ראשי תיבות מש"ה ש'היה מלך המשיח
לעתיד לבוא.

וכבר כתב על כך ב"אור החיים" הקדוש
פרשת ויחי (בראשית מט יא ד"ה יש),
ליישוב מה שמבואר בדברי חכמינו ז"ל כי דוד
המלך יהיה משיח, כי נשמת משיח תהיה
כלולה מדוד המלך ומשה רבינו ע"ה. נמצא כי
משה רבינו עצמו יהיה מלך המשיח שיגלה
לישראל לעתיד לבוא שער הנ'.

מבואר מזה כי משה רבינו עצמו יהיה מלך
המשיח, אשר יזכה לשער הנ'
שיתגלה לעתיד לבוא. ויש לרמוז ענין זה

"קודם שחטאו ישראל היה משה בתכלית
השלימות, והיה משיג שער הנ' של נ'
שערי בינה הגדול מכולם, וכשחטאו
ישראל [בעגל] נעלם ממנו, וזה שכתוב
ל"ך רד כי שחת עמך, רד ל"ך [כלומר רד
משער הנ' בגימטריא ל"ך].

וזה שאמרו רז"ל נ' שערי בינה נבראו
בעולם, ונתנו למשה חסר אחד, פירוש
מעיקרא שלם היה [והשיג את כל
השערים], אלא שאחר כך חסרוהו...
ולחיות שכוונת משה היה לטובה, לא מנע
השי"ת הטוב, ובעת אסיפת רוחו, ויעל
משה מערבות מואב אל הר נבו".

מבואר מדברי האריז"ל, כי בעצם השיג גם
משה את שער הנ', אלא שאחר כך
בחטא העגל נחסר ממנו שער הנ' בעונותיהם
של ישראל, וזהו דקדוק לשון חז"ל: "יכולן
נתנו למשה חסר אחת", כי באמת נתנו כולם
ממש למשה, אלא שאחר כך נחסר ממנו אחת.

ענין זה מובא באריכות בשל"ה הקדוש (פרשת
ואתחנן), וכתב שם שזהו פירוש הפסוק
(שמות יט ג): "ומשה עלה אל האלקים".
כלומר הרי אחר חטא העגל נאמר על משה
"ותחסרהו מעט מאלקים", על שהיה חסר לו
מעט מאלקים שהוא שער הנ', אבל כאן בשעת
מתן תורה לא היה חסר לו מעט מאלקים, אלא
"ומשה עלה אל האלקים" דייקא להשיג כל
הנ' שערים.

ומה שסיים האריז"ל, כי משה השיג שער הנ'
בעת אסיפת רוחו, והביא פסוק: "ויעל
מערבות מואב אל הר נבו". ולכאורה איך נרמז
כאן שהשיג שער הנ', אבל בדברי השל"ה
הקדוש שם מבואר הכוונה, כי הר נבו רומז על
שער הנ' שכן נב"ו הוא אותיות נ' בו. ויש
להוסיף כי מוא"ב בגימטריא מ"ט, וזהו:
"ויעל משה מערבות מואב", משה עלה
ונתעלה מערבות ומתיקות של מוא"ב שהוא

ידי גילוי זה: "סוס ורוכבו רמה בים", יתבטלו כל הקליפות.

[ה]

בג' ימי אפילה מתו
אלו ששקעו בני' שערי טומאה

ענין זה יתבאר ביתר הרחבה, על פי מה שגילו לנו חכמינו ז"ל, כי משה רבינו נפטר במדבר כדי שיביא עמו את דור המדבר לעתיד לבוא, כמבואר במדרש (במד"ר י"ט ג):

"אמר לו הקב"ה למשה, באיזה פנים אתה מבקש ליכנס לארץ, משל לרועה שיצא לרעות צאנו של מלך ונשכית הצאן, ביקש הרועה ליכנס לפלטרין של מלך, אמר לו המלך, אם את נכנס עכשיו מה יאמרו הבריות, שאתה השכית הצאן, אף כאן אמר לו הקב"ה למשה, שבחך הוא שהוצאת ששים רבוא, וקברתם במדבר ואת מכניס דור אחר, עכשיו יאמרו אין לדור המדבר חלק לעולם הבא, אלא תהא בצרן ותבוא עמהן שנאמר (דברים לג כא) ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה, לכך כתיב לא תביא את הקהל הזה אלא שיצא עמך".

ענין זה מבואר ביתר ביאור במדרש (דב"ר ט ט) על הכתוב (דברים לא יד): "הן קרבו ימיך למות, כיון שקיבל עליו למות התחיל הקב"ה מפייסו, אמר ליה, חייך בעולם הזה הנהגת את בני, אף לעתיד לבוא על ידך אני מנהיג אותן, מנין שנאמר (ישעיה סג יא) ויזכור ימי עולם משה עמו". מבואר מזה כי כמו שהנהיג משה את ישראל במדבר, כן יזכה להנהיג את ישראל לעתיד לבוא.

ויש לומר הביאור בזה, על פי מה שמצינו חידוש גדול בדברי ה"בני יששכר" (אדר מאמר ב דרוש ז), כי ארבעה חלקים מישראל שלא יצאו ממצרים ומתו בשלשה ימי אפילה, הוא משום ששקעו כבר בני' שערי טומאה ועדיין לא הגיע הזמן לבררם עד לעתיד לבא, והנה לשוננו הקדוש:

בתואר משי"ח נוטריקון מ'שה י'גלה ש'ער ח'משים. לפי זה מבואר היטב, מה שצוה הקב"ה למשה: "ואתם הרם את מטך ונטה את ירך על הים", שתתעלה ממ"ט שערי בינה שהשגת עד עכשיו לשער הנ' להמשיך מעין הגאולה העתידה, שאז תזכה לגלות בעולם שער הנ' בשלימותו, וכעת תגלה לפחות הארה משער הנ', כדי להכניע את קליפת בעל צפון שער נ' של הטומאה.

ויש להעיר בזה מדברי הזוהר הקדוש (בשלה נד): שהבאנו בתחלת המאמר, שדורש הפסוק: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - "אראנו" הוא משה רבינו ע"ה שראה הנסים ביציאת מצרים, והוא יזכה לראות נפלאות גם לעתיד לבוא, והיינו כי הוא עצמו יהיה מלך המשיח.

והנה מבואר בזוהר הקדוש (חלק א השמטות רסא): על פסוק זה: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - נפלאות היא אותיות נ' פלאות שהוא שער הנ' מבינה שיתגלה לעתיד לבוא. לפי האמור הביאור בזה, כי כמו שביציאת מצרים בקריעת ים סוף גילה משה רבינו הארה משער הנ', כן לעתיד לבוא כשיהיה מלך המשיח: "אראנו נפלאות" - נ' פלאות, שיזכה לגילוי של נ' שערי בינה שיתגלה לעתיד לבוא.

מעתה מבואר היטב דרשת חכמינו ז"ל במכילתא: "אז ישיר משה ובני ישראל, אז שר משה אין כתיב כאן אלא אז ישיר משה, נמצינו למדין תחיית המתים מן התורה". כי היות כפי שלמדנו ממשנתו של ה"שפת אמת", שירת הים היתה בעיקר על גילוי הארת שער הנ' בקריעת ים סוף. נמצא כי לעתיד לבוא כשיתגלה שער הנ' בשלימות להשלים ביטול שער הנ' של הקליפה, הנה אז יאמרו משה ובני ישראל ממש את השירה הזאת: "אשירה לה' כי גאה גאה", שנתגלה בשער הנ' שלמעלה ממ"ט שערי בינה, ועל

הנה כי כן יתבאר ביתר שאת מה שדרשו במכילתא שהבאנו במאמר הקודם: "אז ישיר משה ובני ישראל, אז שר משה אין כתיב כאן אלא אז ישיר משה, נמצינו למדין תחיית המתים מן התורה". כי היות שלעתיד לבוא יחיו המתים, אשר ביניהם יהיו גם אלו שמתו בשלשת ימי אפילה משום ששקעו בנ' שערי טומאה, ויזכו לצאת מנ' שערי טומאה על ידי הגילוי הגדול של שער הנ', שיגלה לנו משה רבינו אשר עתיד להיות מלך המשיח.

לכן כמו שאמרו משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' בקריעת ים סוף, על הגילוי של הארת שער הנ' שנתגלה בקריעת ים סוף, כדי להכניע בעל צפון שער הנ' של הטומאה. כן לעתיד לבוא יאמרו משה ובני ישראל, אשר ביניהם יהיו גם אלו שמתו בג' ימי אפילה, וזכו לצאת מנ' שערי טומאה על ידי גילוי שער הנ', הנה יאמרו שוב את השירה הזאת לה', על הגילוי הגדול של שער הנ' שיתגלה בשלימות לעתיד לבוא.

הנה כי כן זהו ביאור דברי הזוהר הקדוש: "כל בן אדם שאומר שירה זו בכל יום ומכוון בה, זוכה לאמרה לעתיד לבוא". כי בזכות אמירת שירה בכוונה בעולם הזה, על גילוי הארת שער הנ' בקריעת ים סוף, נזכה להצטרף לשירתו של משה רבינו אשר עתיד להיות מלך המשיח, ויאמר יחד עם כל ישראל את השירה הזאת: "אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים".

[1]

"אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה"

נפלא לבאר בזה מה שכתב ב"אור החיים" הקדוש לפרש הפסוק (ריש פרשת תצוה): "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד". על פי המבואר בזוהר חדש (פר' בראשית יב): שהגאולה העתידה תהיה על ידי

"דהנה גלות מצרים וכן כל הגליות הוא לברר ניצוצים הקדושים, והנה נאמר (שמות יג יח) וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים, ודרשו בו (מכילתא) אחד מחמשה, כי מתו הרשעים בג' ימי אפילה, ולעת קץ נאמר (ישעיה כז יג), ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים וכו', כי אז יבררם השם יתברך בעצמו.

ולמה לא המתין השם יתברך ביציאת מצרים עד שיבררו כולם, כי לא יכלו להתממה, דהיינו הבירור ההוא הוא כבר משער הנו"ן דקליפה, וזה אינו מסור בידינו, כי אדרבה ח"ו יוכלו להשתקע ברצותם לברר, ויודע השם יתברך שאין זה בחק מין האנושי, רק השם יתברך בעצמו יברר לעת קץ".

מבואר מדבריו הקדושים, כי אלו שמתו בג' ימי אפילה היינו משום שכבר שקעו בנ' שערי טומאה, לכן לא יכלו לצאת ממצרים על ידי משה שזכה להשיג רק מ"ט שערי בינה, כי אם לעתיד לבוא כשיוציא אותם הקב"ה בבחינת: "והנדחים בארץ מצרים". ויש לרמוז ענין זה במלת "נדחים" אותיות נ-דחים, אלו שנדחו משום שנפלו בנ' שערי טומאה.

[1]

משה רבינו מלך המשיח
יביא הנדחים בארץ מצרים

מעשה יאיר לנו להבין ביאור המדרש, כי משה רבינו נפטר ונקבר במדבר כדי שיביא עמו דור המדבר לעתיד לבוא, הכוונה בזה שיביא עמו גם אלו שמתו בג' ימי אפילה, שגם הם היו צריכים להיות חלק בלתי נפרד מדור המדבר שיצאו ממצרים, אלא שלא יצאו משם משום ששקעו בנ' שערי טומאה, הנה לעתיד לבוא שמשה רבינו עצמו יהיה מלך המשיח אשר יגלה בעולם שער הנ', לכן יוציא את "הנדחים בארץ מצרים" - נ' דחים, אלו שנדחו משום ששקעו בנ' שערי טומאה.

לכך הוא: "ויקחו אליך שמן זית זך", שיעסקו בתורה הנמשלה לשמן זך המאיר בלי שמרים, דהיינו תורה לשמה ולא על מנת לקנטר או לשם כבוד. ואמר עוד: "כתית למאור", שצריך לכתת גופם וכוחם כמו שדרשו (ברכות סג:): על הכתוב (במדבר יט יד): "זאת התורה אדם כי ימות באהל", אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה עכדה"ק.

[ח]

ישראל שקעו במ"ט שערי טומאה
כדי לברר משם ניצוצות הקדושים

ונראה לבאר הענין בזה, על פי מה שכתב ה"אור החיים" הקדוש עוד (שמות ג ח), לבאר הטעם שהמתין הקב"ה לגאול את ישראל עד הרגע האחרון, אחרי ששקעו במ"ט שערי טומאה ואם היו ממתנינים עוד מעט היו שוקעים בנ' שערי טומאה, הלא היה יותר טוב שיוציא הקב"ה את ישראל טרם ששקעו במ"ט שערי טומאה, וביאר הענין בלשון קדשו:

"למה ה' הוציאם בזיכולא בתרייתא, בזמן שאם היו מתעכבים קצת היו נלכדים, עד שהוצרך למהר ולא יכלו להתמהמה, והיה לו להוציאם בזמן מרווח. הנה למה שקדם לנו כי עיקר הגלות הוא לברר הניצוצות שנטמעו בנ' שערי טומאה, וכמו שציינתי דבר זה כמה פעמים, בזה יניח דעת בב' השאלות, כי אם היה מוציאם קודם זה היה מפסידים בירור החלק ההוא.

ותדע שעם ה' השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה שנתייחס בשם עמו, השגת מ"ט שערי בינה, וטעם שלא השיג שער החמשים, הוא לצד שאין המושג אלא בהשתדלות המשיג, ולצד שישראל לא נכנסו בנ' שערי טומאה לברר אותו לא השיגו בחינת הקודש שכנגדו.

והבטיחנו כי לעתיד לבא ישפיע בנו א-ל עליון תורת חיים שבשער החמשים, והשגתה היא באמצעות הגליות ובפרט

משה רבינו, אבל רק בתנאי שיעסקו ישראל בתורה שניתנה למשה בסיני:

"רבי יוסי בן חלפתא הוה יתיב קמיה דר' יצחק, אמר ליה מידי שמייע ליה למר על מה אתארך יומא דמשיחא מן גלותא דא. אמר ליה, לא אתאריך אלא על ביטול אורייתא, דהכי שמענא מרב המנונא סבא, תלתא גליות גלו ישראל וחזרו בזכותהון דתלתא אבות, וגלות רביעאה בזכותא דמשה יתחזרון.

תא ואחזי לך, דלא אתגלו ישראל אלא על ביטול תורה, שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורתי. אמר הקב"ה, בגליות הראשונות חזרו בזכות אברהם יצחק ויעקב, עכשיו הם חטאו בתורה שנתתי למשה, כד יתובון ויתעסקון בתורתו, בזכות משה אני גואלם."

בתרגום ללשון קודש:

"רבי יוסי בן חלפתא ישב לפני רבי יצחק, אמר לו שמא שמע מר מדוע נתארך כל כך ימי המשיח בגלות זו. אמר לו רבי יצחק, כך שמעתי מרב המנונא סבא, שלש גליות גלו ישראל ונגאלו מהן בזכות הג' אבות, אבל מגלות הרביעית יגאלו ישראל בזכות משה.

בא וראה לך, שלא גלו ישראל אלא על ביטול תורה, שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורתי. אמר הקב"ה, בגליות הראשונות חזרו בזכות אברהם יצחק ויעקב, עכשיו הם חטאו בתורה שנתתי למשה, כשישובו ויעסקו בתורתו, בזכות משה אני גואלם.

לפי זה אומר ה"אור החיים" הקדוש: "ולזה נתארך הגלות, כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצוות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה". וזהו רמז הכתוב: "ואתה תצוה את בני ישראל", אתה משה עתיד להתחבר עם ישראל בגאולה העתידה, "תצוה" הוא מלשון צוותא והתחברות, אבל התנאי

במצרים בנ' שערי טומאה, כמאמר הנביא: "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים".

[ט]

מדוע "קריעת ים סוף"
ולא "בקיעת ים סוף"

יתכן ליישב בזה, דקדוק נפלא שהעיר הגה"ק בעל חידושי הרי"ם זי"ע, כי בכל תורה שבכתב אי אפשר למצוא אפילו פעם אחת לשון של "קריעת ים סוף", אלא תמיד נזכר רק לשון בקיעה כמו (שמות יד טז): "ונטה את ירך על הים ובקעהו". וכן (שם יד כא): "ויבקעו המים". אולם בתורה שבעל פה לא מצינו לשון "בקיעה" כי אם לשון "קריעה", כמו (פסחים קיח.): "קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף". וכן (סוטה ב.): "וקשין לזווגן כקריעת ים סוף".

ונראה ליישב לפי מה שלמדנו ממשנת נכדו ה"שפת אמת", כי בקריעת ים סוף היו שני ענינים, ענין אחד שנתעורר לישראל הארה משער הנ' של הקדושה, ענין שני שנכנע שער הנ' של הטומאה שהיא העבודה זרה של בעל צפון. מעתה יש לומר, כי בכל מקום שנזכר בתורה לשון בקיעה, לא נזכר כן על "ים סוף" כי אם על הים או על המים, והכוונה בזה על י"ם שהוא שער נ' של הקדושה, ועל כך יוצדק לשון בקיעה שנבקע שער הנ' להאיר הארה משער הנ' לישראל.

אולם חכמינו ז"ל שהזכירו תמיד לשון "קריעת ים סוף", הכוונה על הקריעה בשער הנ' של הטומאה שנקרא "ים סוף", ואמרו לשון קריעה" כי באמת שער הנ' לא נתבטל לגמרי עד לעתיד לבוא, אלא שבאותו זמן היתה בבחינת "קריעת ים סוף", שנקרעה קריעה בשער הנ' של הטומאה, עד לעתיד לבוא שיתבטל לגמרי.

בגלות האחרון אנו משיגים הדבר. וטעם שנסתכנו ישראל במצרים בכירור שער הנ' [פירוש למה במצרים היתה סכנה לברר שער הנ'], לצד שלא היו בני תורה, מה שאין כן דורות האחרונים, באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנ' ולהוציא בלעו מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה. ומעתה כל שהיה ה' מוציא ישראל קודם זמן כל שהוא היו ממעטים הבירור והיה מתמעטים במושג, ולזה הוציאים בנקודה האחרונה של מ"ט [שערי טומאה] וקודם שנכנסו לשער הנ', והוא אומרם ז"ל וגאלם מיד".

מבואר מדבריו הקדושים כי תכלית ירידת ישראל במצרים לתוך המ"ט שערי טומאה, היא כדי שבעלייתם משם יעלו עמהם ניצוצות קדושים מהמ"ט שערי בינה, ומה שלא נכנסו גם בשער הנ' של הטומאה לברר משם ניצוצות הקדושים, כי היות שעדיין לא קיבלו את התורה לא היו יכולים לצאת משם והיו נשקעים שם ח"ו, ורק אחרי שקיבלו את התורה יוכלו בשאר הגליות ובפרט בגלות זו על ידי עסק התורה לברר הקדושה גם מתוך שער הנון של הטומאה, ואז יתבטלו לגמרי כל כוחות הטומאה והאלילים כרות יכרתון.

מעתה יאיר לנו להבין טעם לשבח בדברי ה"אור החיים" הקדוש: "ולזה נתארך הגלות, כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצוות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה". כי היות שמשה רבינו יהיה מלך המשיח, אשר תפקידו להוציא יקר מזולל, הנשמות ששקעו במצרים בנ' שערי טומאה, ולפי המבואר מדברי ה"אור החיים", אי אפשר לברר ניצוצי קדושה מתוך שער הנ' כי אם על ידי עסק התורה, לכן "אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה", כי רק על ידי עסק התורה אפשר לברר נשמות ישראל ששקעו

מאמר ד

ביאור קריעת ים סוף בדרך עבודה

אריז"ל: נשמות ישראל במצרים היו גלגול מדור המבול שנענשו במים, לכן גם במצרים גזר עליהם פרעה: "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" ★ שערי קדושה: יסוד המים שבאדם מעורר באדם תאוות עולם הזה ★ קול אריה: בזכות יוסף הצדיק שנתגבר על יסוד המים שבקרבנו נבקע מי הים לישראל ★ הקב"ה צוה לישראל לנסוע לתוך הים, לכוון תמיד כשעוסקים בענייני עולם הזה למלא את רצונו יתברך.

המבול דוקא על ידי שטבעו במי המבול, אשר משום כך גזר עליהם פרעה: "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו".

[א]

יסוד המים שורש התאוות
שהאדם יכול לטבוע בהם

נקדים מה שכתב הרב הקדוש רבי חיים וויטאל זצ"ל ב"שערי קדושה" (חלק א שער ב) בשם מורו ורבו האריז"ל, כי נפש האדם מורכבת מד' יסודות: אש רוח מים עפר, שמהם נמשכות כל המדות רעות שבנפש האדם, והוא מפרט והולך:

"יסוד האש ממנו נמשכת הגאווה הנקראת גסות הרוח, להיותו היסוד הקל והגבוה מכולן, ובכללה הכעס, כי מפני הגאווה מתכעס האדם כשאין עושיין רצונו, ואילו היה שפל רוח ומכיר חסרונו לא היה מתכעס כלל.

נמצא כי הגאווה והכעס מדה אחת הן. ותולדותיה שלש - הקפדנות בלבו, כי לולא הגאווה לא היה מקפיד בלבו כענין שביארנו בענין הכעס, ובקשת השררה והכבוד להתגאות על הבריות, והשנאה לזולתו על היותו גדול ממנו, וזה ענף מהגאווה גם כן.

דבר בעתו מה טוב להתבונן בענין הנס הגדול של קריעת ים סוף בדרך עבודה, כדי שנוכל להפיק מזה לקח בעבודת ה', על פי מה שגילה רבינו האריז"ל ב"שער הפסוקים" (פרשת שמות), כי אנשי דור המבול שנמוחו במבול היו בהם נשמות קדושות, אלא שנפגמו על ידי שהשחית כל בשר את דרכו על הארץ, ומכיון שכלל גדול הוא ככתוב (שמואל ב יד יד): "וחשב מחשבות לבלתי יודח ממנו נדח", סיבב הקב"ה שכל הנשמות מדור המבול נתגלגלו בתוך בני ישראל שירדו למצרים, ועל ידי היסורים שסבלו שם נזדככו בכור הברזל במצרים, ואחרי שיצאו ממצרים קיבלו את התורה ומצוותיה, ועל ידי זה תיקנו את אשר פגמו בדור המבול לעשות בניגוד לרצון ה'.

על פי האמור מבאר האריז"ל, מה שגזר פרעה מלך מצרים על ישראל (שמות א כב): "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו". כי היות שנשמות אלו היו מדור המבול, לכן כמו שנענשו בדור המבול במים כן נענשו עכשיו במים, אלא שחלקם הגדול נתקנו במצרים על ידי היסורים ועל ידי קבלת התורה. נמצינו למדים מזה כי נשמות ישראל שהיו במצרים הן הנשמות של דור המבול, שנתגלגלו במצרים כדי לקבל שם את תיקונם השלם. אך עדיין צריך ביאור מה שנענשו תחילה בדור

[כ]

“אשר שמתו חול גבול לים חק עולם”

והנה מקרא מלא דיבר הכתוב (ירמיה ה כב):
 “האותי לא תיראו נאום ה' אם מפני לא
 תחילו, אשר שמתו חול גבול לים חק עולם
 ולא יעברנהו, ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו
 ולא יעברנהו”. ופירש רש"י: “הלא הים שאינו
 דואג מפני הפורענות ואינו מצפה לקיבול שכר
 ירא מפני ואינו עובר גבול אשר שמתו
 סביביו”. וכן מבואר במדרש שוחר טוב
 (תהלים ב): “הים הזה הגל שלו עולה ומתגבר
 כאילו מציף את העולם, וכיון שמגיע לשפת
 הים הוא משתטח לפני החול”. מבואר מזה
 שהים משתוקק לשטוף את כל העולם, אלא
 שהוא מתיירא לעבור את גבול חול הים שקבע
 לו הקב"ה.

ונראה שהכוונה בזה ללמדנו דעת, שהאדם
 צריך ללמוד לקח מגלי הים הרועשים
 וגועשים לשטוף את כל העולם, אלא
 שבהגיעם לחוף הים נעצרים מפחד ה' והדר
 גאוננו, כמו כן צריך האדם לרסן ולצמצם יסוד
 המים שבקרבו, שלא לעבור הגבול שקבע
 הבורא עולם בעסק עניני עולם הזה, כי אם לא
 ישמור על הגבול יתפשט יסוד המים שבקרבו
 לעורר בו כל מיני תאוות בלי צמצום, ועל ידי
 זה יטבע נפשו הרוחנית במים של הבלי עולם
 הזה וימות מיתה רוחנית, כמאמרם (ברכות
 יח:): “רשעים בחייהן קרויים מתים”.

ענין זה מבואר ב"אגרא דכלה" (בראשית ד"ה
 ויאמר אלקים יקוו המים), שמפרש הכתוב
 (בראשית א ט): “ויאמר אלקים יקוו המים אל
 מקום אחד ותראה היבשה”, וזה לשון קדשו:

“בלשון הזה יש רמז ליושבי יבשה, והוא
 אומרו יתברך שמו יקוו המים, שיהיה קו
 וחוט סביב מקיף למים, היינו קו וחוט של

יסוד הרוח ממנו נמשך דיבור הנקרא שיחה
 בטילה לדברים שאין בהם צורך כלל, או
 נפשי או גופני. ותולדותיו ארבע, והן לדבר
 חונף ושקרים ולשון הרע, ולגלות שבחיו
 לבריות להתגדל בפניהם.

יסוד המים ממנו תאות התענוגים, כי כן
 המים מצמיחין כל מיני תענוג, ותולדותיה
 שתיים - החמדה לגזול ממון חבירו ואשתו
 וכל אשר לו להתענג בהם, והקנאה כי יקנא
 בחבירו אשר לו ממון רב וכיוצא בזה
 להתענג בו.

יסוד העפר ממנו מדת העצבות בכל פרטיו.
 ותולדתה אחת, והוא העצלות לקיים
 התורה והמצוות מפני עצבוננו על השגת
 קניני הבלי העולם הזה או על היסורין
 הבאים עליו, ואינו שמח בחלקו בשום
 דבר, גם עינו לא תשבע עושר”.

מבואר בדבריו הקדושים, כי יסוד המים
 המצמיחים כל מיני תענוג מעורר
 באדם כל מיני תאוות ותענוגי העולם הזה, ועל
 האדם מוטלת החובה להשתלט על יסוד המים,
 שלא להנות מעניני עולם הזה רק כפי רצון
 הבורא יתברך. וזהו שכתוב (תהלים קכד ה):
 “אזי עבר על נפשנו המים הזידונים”, הכוונה
 על תאוות עולם הזה שהן בבחינת מים
 הזידונים המעוררים באדם תאוות.

בשו"ת “קול אריה” (הקדמה אות ד) מפרש
 בזה כמין חומר כוונת המדרש (ב"ר
 פז ח): “הים ראה וינס בזכות ויעזוב בגדו
 בידה וינס ויצא החוצה”. הביאור בזה כי
 בזכות יוסף הצדיק שהשתלט על יצר התאוה
 אשר בקרבו, שמקורו מיסוד המים שבנפש
 האדם, ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה,
 על ידי זה זכו ישראל מדה כנגד מדה להשתלט
 גם כן על המים ויבקעו המים.

הגבול אשר קבע להם הקב"ה, כמו כן צריך האדם לשמור על יסוד המים שבקרבן שלא יצא מגדרו להתאוות את שאינו שלו. לכן דור המבול אשר השחיתו את דרכם להתאוות את שאינו שלהם, וגרמו בכך ליסוד המים שבקרבם לצאת מגדרו אשר קבע לו ה', לכן מדה כנגד מדה הביא הקב"ה עליהם את מי המבול על ידי שיצאו מי התהום מגדרם, ועברו את הגבול אשר קבע להם הקב"ה בשעת בריאת העולם, ולכן נענשו גם במצרים בגזירת פרעה: "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", לתקן מה שפגמו בדור המבול.

והנה פרעה עצמו אשר בהיותו מלך מצרים היה ראש הקליפה, הרי ברור שלא גזר על ישראל להשליכם במים כדי לתקן מה שפגמו בדור המבול. אך לפי האמור יש לומר כי פרעה נתכוון בגזירה זו לקלקל את ישראל כמו שקלקלו בדור המבול, וזהו שאמר לעמו: "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", כי היות שמצרים היתה ערות הארץ בהיותם שקועים בטומאת התאוות, לכן ביקש מהם לקלקל את ישראל ולהשקיעם בתוך המים הזידונים שהם תאוות עולם הזה. וזהו הענין שרדפו אחר כך אחרי בני ישראל כדי להטביעם במים, להתגבר עליהם בכח הטומאה של התאוות מיסוד המים, אמנם הקב"ה שמר עליהם וקרע להם את הים, כי בכח יוסף הצדיק שהתגבר על יסוד המים שבקרבן, נקרע הים לפני ישראל שלא ישקעו בתאוות מצרים.

[ד]

השותה מים לצמא
מברך שהכל נהיה בדברו

בדרך זו במסילה נעלה לבאר מה שכתוב (שמות יד טו): "ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו". מבואר מזה שצוה הקב"ה למשה שיאמר לישראל שיסעו לתוך הים ועל ידי זה יקרע הים

חול שלא יעברו חוץ לגבולם לשטוף את יושבי יבשה, וכשהומים גלי הים לשטוף העולם, כשבאים להקו וחוט של החול שבים לאחור מיראת קונם אשר שם חול גבול לים.

ומזה ילמדו יושבי יבשה ליראה את השם הנכבד והנורא, דהנה בעיניהם רואים את בזולת היראה שהים מתיירא, הנה אין להם קיום כי הים יציף את העולם כרגע. וזהו מאמר הנביא, האותי לא תיראו נאום ה' אשר שמתי חול גבול לים. וזהו הנרמז, יקוו המים, יהיה קו וחוט אל המים, ותראה היבשה, היינו יושבי יבשה יהיו רואים הפלא הזה, וילמדו דעת ליראה מפני בוראם כמאמר הנביא.

לפי דברינו יש לומר, כי מה שנרמז ענין זה דוקא על ידי החול שהוא גבול לים, כי אכן יסוד המים ממנו נמשכים כל תענוגי עולם הזה, לכן נאה ללמוד צמצום יסוד התאוה שבאדם מצמצום גלי הים שאינם עוברים הגבול שקבע הקב"ה בבריאה.

[ג]

הנהגת העולם נקרא "טבע"

מלשון "טובע" כי אפשר לטבוע בו ח"ו

בא וראה כי מטעם זה נקרא הנהגת העולם בתואר "הטבע" שהיא מלשון "טובע", כי מי שאינו נזהר עלול ח"ו לטבוע ולשקוע בטבעי עולם הזה, כמו שכתב ב"ש משמואל" (פרשת וירא תרע"ב ד"ה אלוני ממרא): "שמעתי מכ"ק אדמו"ר זצ"ל מאלכסנדר, כי הטבע הוא מלשון טובע כמו הטובע בנהר, לולא החבל שהושיט לו הקברניט אין לו חיים".

מעתה יתבאר הטעם שהענין הקב"ה את דור המבול דוקא על ידי שהביא עליהם מי המבול, כי היות שתכלית הבריאה היא שילמד האדם לקח ממי הים, שאינם עוברים את

מוסיף ה"עבודת ישראל" בלשון קדשו:

"ומעתה נבאר שאר הפסוקים שכתוב, ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה, פירוש, שלא יאמר האדם הנה אנכי עדיין רך בשנים ויש עת לכל חפץ, כשאזקיך אשוב לעבוד אותו יתברך בהגבחה הניצוצין קדישין, אבל עתה כתיב (קהלת יא ט) שמח בחור בילדותך. ולזה אמר הכתוב לא כן, רק ראשית עריסותיכם תרימו תרומה, כי עיקר העבודה בימי הילדות והבחרות, כשהאדם שלם בכוחו והוא הראשית לקדש מנעוריו".

הנה כי כן יש לומר כי זהו שרמזו חכמינו ז"ל בלשון קדשם: "השותה מים לצמא", שאז מתעורר החשש שמא בהיותו שותה מים לצמאון, יתעוררו בו התאוות שהם מיסוד המים. לכן נתנו לנו על כך עצה נפלאה: "מברך שהכל נהיה בדברו". פירוש, שבשעת הברכה הוא מזכיר כי עצם הדבר שיש לאדם תאוה לאכול ולשתות הוא רק משום: "שהכל נהיה בדברו", והרי זה ממש בבחינת: "אשר אני מביא אתכם שמה", ועל ידי זה יזכה להעלות כל הניצוצי הקדושה שבמים בבחינת: "תרימו תרומה לה".

מעתה יש לומר כי על עצה נפלאה נתכוון הקב"ה באומרו למשה: "דבר אל בני ישראל ויסעו", לתוך הים ועל ידי זה יקרע הים, רמז לו בכך כי בשעה שעוסקים ישראל לנסוע בתוך הים שהם עניני עולם הזה, יזכרו תמיד לעשות כן רק מחמת שהקב"ה מצוה אותם להיכנס בתוך המים בבחינת: "אשר אני מביא אתכם שמה", ועל ידי זה יוכלו בנקל להתגבר על התאוות ולהעלות הכל לה', אשר זהו ענין קריעת ים סוף כלומר ביטול התאוות, ואפילו כשעברו ישראל בתוך הים לא שקעו במצולות ים התאוה, אלא עברו בתוכו בחרבה כיון שעשו כן על פי ציווי ה'.

לפניהם, ולפי המבואר שענין הים רומז על מים הזידונים תאוות עולם הזה, ראוי להתבונן מהו הענין שצוה הקב"ה לישראל שיסעו לתוך הים, כי בזכות זה יקרע הים לפניהם, ולכאורה היה להם להתרחק מן הים שרומז על התאוות מיסוד המים.

ונראה שרמז לנו הקב"ה בכך עצה עמוקה איך להתגבר על תאוות עולם הזה מיסוד המים. נקדים מה ששנינו במשנה (ברכות מד.): "השותה מים לצמאון מברך שהכל נהיה בדברו". ויש לומר בזה רעיון נכבד לעבודת ה', על פי מה שהביא ב"עבודת ישראל" להמגיד הקדוש מקונונין זי"ע (שלה ד"ה דבר אל בני ישראל) בשם הרבי ר' זושא זי"ע לפרש הפסוק (במדבר טו יח): "דבר אל בני ישראל כבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה, והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'". וזה לשון קדשו:

"כשהאדם אוכל בתאוותו לפי דמיונו שאי אפשר לחיות בלא אכילה ושתייה, בודאי מן הנמנע שירים ניצוצי הקדושה שבתוך המאכל למעלה, רק אם האדם חכם ומשכיל על דבר ואומר בלבו, הלא בודאי אם הבורא ב"ה רצה שנחיה בלי אכילה היה אפשר להתקיים כמו עתה, אלא שהבורא ב"ה רצונו להחיות נפש כל חי על ידי אכילה, ועל ידי זה אני מוכרח לאכול בקדושה וטהרה שאני עושה רצונו בזה, ואז יש בכח אדם להרים ניצוצין קדישין לשורשם.

וזה פירוש הפסוק: כבואכם אל הארץ, דהיינו אל הארציות, ותדעו נאמנה, אשר אני מביא אתכם שמה, כי אני הבאתי אותך לזה, שהרעבון והצמאון מאת השי"ת והשביעה גם כן מאתו, אז, והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה', ותגביהו הניצוצין קדישין למעלה".